

Referat

Referat fra møde i Grønt Dialogforum den 22. august 2016 kl. 16-18, på Ullasvej 23, mødelokale A.

Deltagere: Carsten Scheibye (TMU), Jesper Lindstrøm Larsen (TMU), Bo Haxthausen (TMU), Erik Thorsen (Sportsfiskerne), Jens Christensen (DOF), Finn Hansen (Bornholms Naturhistoriske Forening), Kurt Jensen (Friluftsrådet), Jens S. Koefoed (Bornholms Landbrug), Poul Veise (DN), Søren Friese (Naturstyrelsen Bornholm), Hans Jørgen Jensen (LAG Bornholm), Mikkel Høst (Bornholms Miljø- og Energiforening/Energitjenesten), Cæsar Funch Jensen (BOFA), Mogens Ellebye (Jægerne), Steffen A. Jørgensen (Skovdyrkerne), Karen Nørregaard (Bornholmske Borgerforeningers Samvirke), Martin Petersen (TM), Ole Holm Pedersen (TM), Katrine Høst (TM), Louise Groth-Michelsen (EUB) og Lena Schenk (EUB), Pernille Lydolph (Destination Bornholm).

Afbud: Hans Henrik Ipsen (Bornholms Energi & Forsyning), Finn Ole Nielsen (Bornholms Museum)

Forkortelse:

TM: Center for Teknik og Miljø.

EUB: Center for Erhverv, Uddannelse og Beskæftigelse

Punkterne er inddelt i:

B = beslutnings- eller godkendelsespunkt

O = orienteringspunkt

D = drøftelse

1. Godkendelse af dagsorden (B).

Dagsorden blev godkendt. Der blev budt velkommen til nyt medlem af Grønt Dialogforum - Pernille Lydolph fra Destination Bornholm.

2. Godkendelse af referat fra møde den 14. marts 2016 (B).

Referatet blev godkendt uden bemærkninger.

3. Friluftspolitik i kommunen, opsamling fra sidste møde (D).

På sidste møde i Grønt Dialogforum (14. marts 2016) var der på baggrund af et oplæg fra Kurt Jensen, Friluftsrådet, en drøftelse af friluftspolitik i kommunen. På mødet oplyste Louise Lyng Bojesen, TM, at der i

Bornholms Udviklingsstrategi og i kommuneplanen er skrevet om friluftspolitik, og at Bornholms Regionskommune ikke har ressourcer til at drive en proces med udvikling af en selvstændig friluftstrategi i TM. Det blev aftalt, at emnet skulle samles op på næste møde.

Carsten Scheibye startede drøftelsen med at spørge, om det er nødvendigt at have en separat strategi, og emnet blev drøftet bordet rundt. Flere, herunder Naturstyrelsen og Destination Bornholm, havde synspunkter om, at det er vigtigt at have noget, som kan samle eller koordinere indsats i forskellige sektorer, at det er vigtigt med en strategisk ramme, og at der kan være behov for nogle overordnede rammer.

Det blev nævnt, at en politik kan sætte rammer for satsning inden for forskellige sektorer, og at en politik skal prioritere og sætte nogle retninger, og sende et signal om, hvad vi egentlig vil på Bornholm. Politik kan være prioritering af f.eks. satsning på mountainbike vel vidende, at det så kan være på bekostning af noget andet. Naturstyrelsen bemærkede, at de savner, at kommunen siger, at man gerne vil og giver det en seriøs politisk behandling.

Andre havde det synspunkt, at det ikke er politik, der er brug for, men en handlingsplan, eller at der kan være behov for begge dele.

Friluftsrådet foreslog, at man måske kunne få friluftsrådets sekretariat til at gennemgå kommuneplan og samle det, der vedrører friluftsliv til en strategi.

Bornholms Landbrug bemærkede, at der skal følge økonomi med, så der er penge til f.eks. at etablere og vedligeholde spor mv.

DOF-Bornholm bemærkede, at en friluftspolitik bør ses i en større helhed, så naturhensyn også tages med.

Carsten Scheibye fremførte, at han gerne vil bære et synspunkt ind i kommunalbestyrelsen vedr., om vi har brug for en friluftspolitik på Bornholm, og om den i så fald skal ind i udviklingsstrategien eller have en mere fremtrædende placering. Men at han ser friluftsliv lidt mere bredtfaende. Der er i forvejen planer for sektorer som f.eks. havne, skoler osv., som relaterer sig til at bruge naturen mm, og han kan være bekymret for, at der iværksættes dobbeltarbejde. At man kopierer det, vi

har i forvejen, uden at der er økonomi i det. Det er i denne sammenhæng vigtigt at definere, hvad der menes med friluftsliv.

Han foreslog, at Grønt Dialogforum måske kunne komme med f.eks. en hvidbog med ti gode råd til friluftspolitik eller lignende. Endvidere blev det foreslået til næste møde at indbyde en friluftskyndig til at folde begrebet lidt ud og komme med viden om, hvad en friluftspolitik kan. Og at vi inden næste møde kigger på de eksisterende planer for at se, om der er et 'hul' - hvad har vi, og hvad mangler vi.

Søren Friese har sendt link til Danmarks Nationale Friluftsstrategi:
<http://svana.dk/natur/friluftsliv/friluftspolitik/>

Her er der link til Bornholms Udviklingsstrategi:
<https://www.brk.dk/Indflydelse-Politik/Planer/Sider/udviklingsplan.aspx>

Og her til kommuneplanen:
<https://www.brk.dk/Indflydelse-Politik/Planer/Sider/Kommuneplan.aspx>

Og her link til Bornholms Turismestrategi 2013-16 (Destination Bornholm):
https://issuu.com/destinationbornholm/docs/turismestrategi_2013-16

Kurt Jensen (Friluftsrådet), Erik Thorsen (Sportsfiskerne) og Søren Friese (Naturstyrelsen Bornholm) meldte sig til at arbejde videre med emnet, og det er aftalt, at TM indkalder disse til en drøftelse i oktober/november.

Emnet følges op på næste møde i Grønt Dialogforum den 12. december.

4. Orientering om status for Bright Green Island-strategien, Lena Schenk, EUB (O)

Lena Schenk orienterede. Der opstartes nu en proces med en revitalisering af Bright Green Island-strategien. Der er momentum omkring, at der er brug for at se på strategien igen – gendrøfte visionerne, brede den ud til flere områder af det bornholmske samfund og sikre en bred inddragelse og forankring. Måske skal der flere mål ind om områder ind i

strategien. Der sættes en proces i gang, som skal være med til at afklare det. Der er en forventning om, at arbejdet skal munde ud i en ny tryksag. Arbejdet med revitaliseringen skal i løbet af efteråret forelægges Vækstforum og kommunalbestyrelsen. Lena håber at kunne sige noget mere på næste møde. Se powerpoint-præsentation af dato 22.08.2016.

Der var efterfølgende kommentarer bordet rundt. Flere var inde på, at det er meget få steder, hvor Bornholm er 'first-mover' sammenlignet med andre kommuner, og at vi heller ikke behøver at skulle være det. Det blev også bemærket, at man i stedet for hele tiden at tro og italesætte, at vi skal være de bedste, kan finde andre værdier, og der blev udtrykt håb om at kunne skabe en bevægelse for os selv her på øen – begrebet samskabelse blev nævnt. Flere gav også udtryk for, at der er brug for noget konkret – at man inden for hvert område/sector definerer, hvad Bright Green Island egentlig er og også forholder sig til, hvordan det påvirker andre forhold.

Emnet følges op på næste møde med en orientering fra Lena Schenk.

Hans Jørgen Jensen oplyste, at hjemmesiden www.brnhlm.com profilerer mange små grønne historier.

5. Orientering om det grønne ben i erhvervsudviklingsstrategien og om fødevarerudvikling som strategisk forretningsområde i erhvervsudviklingsstrategien, Louise Groth-Michelsen, EUB (O)

Louise Groth-Michelsen orienterede om grøn innovation og om fødevarerområdet i Erhvervsudviklingsstrategien, som er Bornholms Vækstforums vækstplan. Grøn innovation er et tværgående indsatsområde og fødevarer er et af tre strategiske forretningsområder. Hvad man vil søge vækstforum om midler, har aktiviteter inden for de tre søjler lettest ved at få tilskud. Se powerpoint-præsentation af dato 22.08.2016. Og se planen her: <https://www.brk.dk/Erhverv/Vækstforum/Sider/Bornholms-V%C3%A6kstforum.aspx>

6. Orientering og drøftelse vedr. de kommunale handleplaner til opfølgning af Natura 2000-planerne 2016-21, TM (O og D)

Katrine Høst, TM, orienterede om de statslige Natura 2000-planer for anden planperiode 2016-21, som blev offentliggjort den 20. april 2016. Kommunerne skal på baggrund heraf inden den 20. oktober 2016 sende udkast til kommunale Natura 2000-handleplaner i høring. TM er i gang

med at udarbejde udkast til handleplanerne, som skal godkendes på TMU den 26. september.

De nye handleplaner skal indeholde følgende:

- Redegørelse for gennemførelsen af handleplanen for 1. planperiode (2015-21)
- Behovsopgørelse og prioritering af kommunens forventede forvaltningsindsats
- Ansvarsfordeling mellem myndigheder
- Plan for interessentinddragelse

Se endvidere powerpointpræsentation af dato 22.08.2016.

Katrine Høst foreslog vedr. interessentinddragelse, at TM dels har en direkte dialog med lodsejere, og dels at man opretter et 'Natura 2000-råd' bestående af de grønne organisationer og eventuelle andre relevante, og at man i dette forum kan holde et årligt statusmøde over Natura 2000-indsatsen, hvor TM kan orientere og medlemmer komme med input. Der blev lagt op til en drøftelse af forslaget i Grønt Dialogforum.

Bornholms Landbrug bemærkede, at det er vigtigt med en tidlig kontakt til lodsejer – jo tidligere, jo nemmere at komme igennem med noget, og at man gerne vil have kommunen til at yde hjælp til at lave tilskudsansøgninger.

Friluftsrådet og DOF Bornholm meldte tilbage, at de gerne kommer med inputs i et relevant forum. Carsten Scheibye foreslog derefter, at Grønt Dialogforum også kan være 'Natura 2000-råd', idet alle de grønne organisationer i forvejen er samlet her. Dette forslag blev bakket op bordet rundt.

7. Kort orientering om ny vandområdeplan 2015-21, TM (O)

Den statslige vandområdeplan for anden planperiode 2015-21, blev offentliggjort den 27. juni 2016. Katrine Høst, TM, gav en kort orientering om planens indhold.

Der er i den nye plan kun krav om to indsatser i vandløb. Begge steder er det en spærring, der skal fjernes. Endvidere er der krav om forbedret spildevandsrensning for ca. 154 husstande i det åbne land, og om reduktion af udledninger fra regnbetingede udløb i ét udløb.

Hertil kommer de indsatser fra første vandplan, som endnu ikke er gennemført. Det drejer sig om 5-7 indsatser i vandløb og krav om forbedret spildevandsrensning for et antal ejendomme i det åbne land.

Se endvidere powerpointpræsentation af dato 22.08.2016.

Der kom spørgsmål om, hvorvidt vandrådet vil blive genindkaldt. TM vil orientere om dette og om arbejdet med den kommunale vandhandleplan på næste møde i Grønt Dialogforum.

8. Drøftelse af stier og skiltning på Bornholm (D)

Hans Jørgen Jensen, LAG-Bornholm, har foreslået en drøftelse af emnet i Grønt Dialogforum. Hans Jørgen startede med at orientere om sine oplevelser med skiltning på sin vandretur Bornholm rundt langs kyststien denne sommer, hvor de flere gange 'for vild'. Hans Jørgen vil derfor gerne komme med inputs til en bedre skiltning. Han havde forslag om, at der på kyststistolperne under den gul mand kunne fyldes noget mere info på – f.eks. et skilt med '15 km til Boderne' el. lign. Et andet forslag var, at man igangsatte en større frivillig indsats. I lighed med at frivillige varetager strandrensning, som er en billig måde for kommunen at få renset strandene på, kunne man så forestille sig 'sti-laug' af frivillige, som for en billig penge kunne sørge for, at der blev ryddet græs mm. Endvidere foreslog han, at trapper, der er ved at falde sammen, bør repareres.

Herefter var der kommentarer bordet rundt.

Destination Bornholm har bedt om et møde med TM for at få mere at vide om skiltning og kategorier af skilte for bedre at kunne forstå og tænke på, hvad man kan gøre med skiltning og komme videre. Også andre nævnte, at skilte er forskellige kategorier, og at man skal dele det op i sti, vej mm.

Det blev drøftet, om der er behov for mere skiltning, når mange mennesker i dag har en smartphone med GPS med sig. Det blev nævnt, at mange gerne vil have flere oplysninger f.eks. mulighed for QR-koder på pæl, evt. med GPS-koordinater og næste punkt. Der kom også et forslag om at have GPS-koordinater i turistbrochurer, så man kan finde det, man søger. Men det blev også nævnt, at der også er en målgruppe, som

ønsker at gå øen rundt uden at skulle bruge mobiltelefon, hvilket taler for skiltning.

Endvidere blev det fremført, at der bør ligge faglige overvejelser eller strategi bag, hvad vi skilter med og ikke skilter med.

Destination Bornholm oplyste, at når der er styr på skilte, vil destinationen putte dem ind i en app.

Pernille Lydolph, Hans Jørgen Jensen og Jens Koefoed udtrykte, at de gerne kommer med inputs på området, og at de gerne vil indkaldes af Louise Lyng Bojesen til et møde. Louise Lyng Bojesen er orienteret om dette.

9. Drøftelse af idé om udsætning af ørreder i de Bornholmske vandløb (D)

Hans Jørgen Jensen, LAG-Bornholm, har foreslået en drøftelse af emnet i Grønt Dialogforum for at høre medlemmernes holdning til idé om mulig udsætning af ørreder i bornholmske vandløb med henblik på at øge bestanden og dermed lystfiskernes fangstmuligheder.

Hans Jørgen orienterede om, at LAG'en har fiskerimidler og kan støtte noget sådant. Han kender til et projekt på Fyn, som giver mange penge. Han har derfor kontaktet DTU Aqua for at høre til deres holdning. De oplyste, at de bornholmske vandløb er i god økologisk tilstand, og at yngel har det godt osv. Spurgt til, om man kan udsætte flere for at kunne tiltrække flere lystfisker-turister, har DTU Aqua sagt, at det mener det godt, man kan.

Erik Thorsen orienterede herefter om, at man tidligere har udsat ørreder på Bornholm men holdt op i 1992. Man holdt op på baggrund af rapporter fra DTU, som sagde, at udsætning ikke vil generere flere ørreder omkring Bornholm – dette kan kun ske ved at sikre at gyde- og opvækstmuligheder forbedres og spærringer fjernes. På Fyn og Sjælland har man gjort et stort arbejde, men det er fordi, at de ikke har så gode åer som os. Vi kan på Bornholm promovere os ved, at vi har selvregulerende ørredstammer. Dette gør os unikke. Hvis der udsættes ørreder fra andre genetiske stammer, som ikke er tilpasset de lokale forhold, kan det endvidere skabe genetisk forurening og på sigt reducere ørredbestanden.

Pernille Lydolph oplyste, at Destination Bornholm har samme holdning. Vi kan henføre 5 % af vores overnatninger til lystfiskere, mens det på Fyn er 40 %. Så vi skal måske være bedre til at markedsføre det.

Det blev bemærket, at vi måske mangler viden om, hvad der kan tiltrække flere lystfiskere – det er ikke sikkert, det er antallet af fisk.

Det blev kort drøftet, om man ville kunne udklække lokal yngel f.eks. på lakseklækkeriet, men at det er et stort arbejde og ikke billigt at gøre dette.

Konklusionen blev, at vi skal værne om vores vandløb og deres naturlighed.

10. Eventuelt

Katrine Høst, TM, oplyste, at Grønt Dialogforums forretningsorden skal revideres. Dette vil blive et punkt på næste møde.